

การวิเคราะห์การประกันชีวิตที่พึงประสงค์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

AN ANALYSIS OF DESIRABLE LIFE INSURANCE ACCORDING TO THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY

ยวธิดา สิ้นประเสริฐ¹, พระมหาศกอล สุภรมเมธี²,

พระใบฎีกา นรินทร สีสเตโช³, ทองเปลือง อภัยวงศ์⁴

Yuwatida Sinprasert¹, Phramaha Sakol Subharmedhi²,

Phrabidika Narin Silatecho³, Thongpluang Apaiwong⁴

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด¹⁻⁴

Mahamakut Buddhist University, Roi Et Campus¹⁻⁴

E-mail: sinprasert.yuwathida07@gmail.com

ได้รับบทความ: 20 กุมภาพันธ์ 2566; แก้ไขบทความ: 19 พฤษภาคม 2566; ตอรับตีพิมพ์: 26 พฤษภาคม 2566;

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาการประกันชีวิตในบริบทสังคมไทยทั่วไป (2) เพื่อศึกษาชีวิตและการประกันชีวิตในมุมมองของพุทธปรัชญาเถรวาท และ (3) เพื่อวิเคราะห์การประกันชีวิตที่พึงประสงค์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากคัมภีร์พระพุทธศาสนา เอกสารทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์เชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า 1. การประกันชีวิตเป็นสัญญาซึ่งผู้รับประกันภัยตกลงว่าจะจ่ายเงินหรือใช้เงินจำนวนหนึ่งให้เมื่อผู้เอาประกันภัยยังคงมีชีวิตอยู่จนถึงเวลาที่กำหนดไว้ในสัญญา หรือถึงแก่ภรรณะในระยะเวลาของสัญญา บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการประกันชีวิตมีอยู่ด้วยกัน 3 ฝ่าย คือ ผู้รับประกันภัย ผู้เอาประกันภัย และผู้รับประกันภัย เมื่อสัญญาประกันชีวิตเกิดขึ้นแล้วคู่สัญญาย่อมมีสิทธิและหน้าที่ตามสัญญาซึ่งกันและกัน 2. ชีวิตและการประกันชีวิตในมุมมองพุทธปรัชญาจะเห็นว่า พุทธศาสนาได้เสนอหลักธรรมสำหรับผู้ชายหรือตัวแทนประกันชีวิตในชื่อ ปาปณิกกรรม คือ จักขุมา มีความรู้ความชำนาญในธุรกิจการประกันชีวิต วิฐโร มีความชำนาญการด้านเทคนิคการปฏิบัติงาน และนิสสยสัมปโน ความสามารถด้านมนุษยสัมพันธ์ ตัวแทนประกันชีวิตต้องมีหลักเบญจศีลเบญจธรรม เจ้าของธุรกิจประกันชีวิตต้องมี ความซื่อสัตย์สุจริต 3. สำหรับประเด็นการประกันชีวิตที่พึงประสงค์นั้น ผู้วิจัยได้เสนอหลักธรรมที่สัมพันธ์กับธุรกิจประกันชีวิต ผู้ชายหรือตัวแทนขายประกันชีวิตจะต้องเป็นผู้มีหลักธรรมทางพุทธศาสนา 4 ประการ คือ 1. มีความซื่อสัตย์ จริใจตรงไปตรงมาต่อผู้เอาประกันชีวิต (สัจจะ) 2. มีการฝึกฝนตนเองเพื่อให้สามารถเผชิญสถานการณ์ต่างๆ

ในขณะที่ให้บริการกับผู้เอาประกันชีวิต (ทมะ) 3. มีความอดทนอดกลั้นในการให้บริการและรักษาประโยชน์ต่อผู้เอาประกันชีวิตด้วยความเอาใจใส่ (ขันติ) และ 4. มีการเสียสละตนเองในการที่จะสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้เอาประกันชีวิตอย่างเต็มที่และด้วยความเต็มใจ (จาคะ)

คำสำคัญ: การประกันชีวิต, ชีวิตที่พึงประสงค์, หลักพุทธปรัชญา

Abstract

The objectives of this research article are : 1) to study life insurance in the context of general Thai society, 2) to study life and life insurance from the perspectives of Theravada Buddhist philosophy, and 3) to analyze desirable life insurance according to Theravada Buddhist philosophy. It is a qualitative research by studying from Buddhist scriptures, academic papers and related research. The research results were then presented by descriptive and descriptive analytical methods. The results of research found that: 1. Life insurance is a contract in which the insurer agrees to pay or spend a certain amount when the insured remains alive until the time specified in the contract or dies during the contract period. There are three parties involved in life insurance: the insurer, assured person and beneficiary person. When a life insurance contract occurs, the parties shall have the rights and obligations under the contract with each other. 2. Life and life insurance in the view of Buddhist philosophy, it will seen that Buddhism has proposed principles for life insurance sellers or agents in the name of Papanikadhamma namely, Cakkhuma, who have expertise in the life insurance business, Vithuro, who have expertise in operational techniques, and Nissayasampanno, who have interpersonal skills. Life insurance agents must have Panca-sila–Panca-dhamma principles. Life insurance business owners must have honesty. 3. For the issue of desirable life insurance, the researcher proposed principles related to the life insurance business. Life insurance sellers or agents must have 4 Buddhist principles: (1) honesty, sincerity, straightforwardness to the insured (Sacca); (2) self-training to be able to face various situations while providing services to the insured (Dama), (3) having patience in providing services and maintaining the benefits of the life insured with attentiveness (Khanti), and (4) having self-sacrifice in order to help the insured fully and willingly (Caga).

Keywords: Life insurance, Desirable life, Buddhist Philosophy

บทนำ

การประกันชีวิต เป็นวิธีการที่บุคคลกลุ่มหนึ่งร่วมกันเฉลี่ยภัยอันเนื่องจากการตายการสูญเสียอวัยวะ ทุพพลภาพ และการสูญเสียรายได้ในยามชรา โดยที่เมื่อบุคคลใดต้องประสบกับภัยเหล่านั้น ก็ได้รับเงินเฉลี่ยช่วยเหลือเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนแก่ตนเองและครอบครัว โดยสำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัยได้กล่าวไว้ว่า วิธีชีวิตของมนุษย์ในปัจจุบันต้องดิ้นรนประกอบอาชีพ ส่วนหนึ่งเลือกลงทุนในธุรกิจที่ตนคิดว่าดีที่สุด เพื่อแสวงหารายได้นำมาเป็นค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน สร้างความมั่นคงให้แก่ตนเองและครอบครัว รายได้ส่วนหนึ่งที่เหลือใช้จะกลายเป็นเงินสะสมหรือเงินออม ซึ่งการมีเงินออมนั้นช่วยสร้างความมั่นใจว่า ตนเองและครอบครัวจะมีเงินเพียงพอสำหรับการใช้จ่ายยามฉุกเฉินในอนาคต การพัฒนาการความคิดในการใช้เงินสะสมหรือเงินออมของมนุษย์นั้น มีหลากหลายรูปแบบ อาทิ การฝากธนาคาร ลงทุนในอสังหาริมทรัพย์ เงินฝาก ทองคำ หุ่น ตราสารต่างๆ และการประกันชีวิต (สำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย, 2551: 4)

การประกันชีวิต (Life Insurance) เป็นทางเลือกอย่างหนึ่งของการลงทุนในปัจจุบันที่ได้รับการยอมรับระดับหนึ่ง ลักษณะการประกันชีวิตเป็นการเฉลี่ยภัยที่จะเกิดขึ้นกับบุคคลหนึ่งไปยังบุคคลอื่นๆ ในลักษณะการเสี่ยงภัยประเภทเดียวกันและร่วมกัน เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนให้กับบุคคลที่สูญเสียชีวิต นอกจากนี้ในปัจจุบัน การประกันชีวิตยังได้ให้ความคุ้มครองด้านอื่นๆ กับผู้ซื้อประกันอีกด้วย ได้แก่ การให้ความคุ้มครองทางการเงิน การออมทรัพย์เป็นการเสริมสร้างนิสัยให้คนรู้จักมัธยัสถ์ ประหยัด ลดภาษีเงินได้ (แต่ไม่เกินคนละ 100,000 บาท ของกรมธรรม์ประกันภัยที่มีกำหนดเวลาไม่น้อยกว่า 10 ปี) การลดภาระของสังคมในครอบครัว ในครอบครัวทั่วไปที่หัวหน้าครอบครัวเสียชีวิตลง และประโยชน์ต่อประเทศชาติเป็นการสนับสนุนให้เกิดการลงทุนและการจ้างงานเพิ่มขึ้น ช่วยให้คนมีงานทำ และมีรายได้มากขึ้น เป็นการยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของประชาชน ส่งผลให้เศรษฐกิจของประเทศมีเสถียรภาพมากขึ้นประโยชน์ของธุรกิจการประกันชีวิตจึงมีส่วนสนับสนุนผู้คนในสังคมให้ดำรงชีวิตได้ด้วยความมั่นคง มั่นใจว่าจะตนเองและครอบครัวจะปลอดภัยเมื่อเกิดภัยในอนาคต ซึ่งส่งผลต่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจของสังคมโดยรวม ถึงกระนั้นก็ตาม ผู้บริโภคส่วนหนึ่งมีทัศนคติที่ไม่ดีกับธุรกิจประกันชีวิต (สำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย, 2551: 13-16) ธุรกิจหรือการประกอบธุรกิจประกันชีวิตเป็นการประกอบกิจกรรมต่างๆ ที่ทำให้มีการบริการ ได้รับประโยชน์หรือกำไรจากกิจกรรมนั้น มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคมปัจจุบันมาก เพราะสิ่งที่สำคัญที่สุดในการประกอบธุรกิจ คือ กำไรๆ เป็นแรงจูงใจของการดำเนินการทางธุรกิจซึ่งก่อให้เกิดการแข่งขันและการขยายตัว

ทางธุรกิจ ทำให้ธุรกิจมีความเจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น (จตุพร ร่วมใจ, 2544: 11) จากข้อมูลของสมาคมประกันชีวิตไทย ในปี 2558 ธุรกิจประกันชีวิตมีเบี้ยรับรวมทั้งสิ้น 503,850 ล้านบาท มีอัตราเฉลี่ยสะสมต่อปี (CAGR) จากปี 2550-2557 คิดเป็นร้อยละ 13.9 ด้านนายกสมาคมประกันชีวิตไทย คาดการณ์ว่าในปี 2558 จะขยายตัวประมาณร้อยละ 13 นอกจากนี้องค์การเพื่อความร่วมมือและพัฒนาทางเศรษฐกิจ ยังได้คาดการณ์ว่าจำนวนประชากรที่มีรายได้ระดับกลางในไทยจะสูงถึงประมาณ 50 ล้านคน ในปี 2563 โดยเติบโตในอัตราร้อยละ 7 ต่อปี ซึ่งถือว่ามียอัตรการเติบโตของจำนวนกลุ่มชนชั้นกลางเร็วที่สุดในโลก ซึ่งคาดว่าจำนวนกลุ่มชนชั้นกลางที่เพิ่มขึ้นนี้ จะเป็นตัวขับเคลื่อนที่สำคัญสำหรับธุรกิจประกันชีวิต โดยปัจจุบันประเทศไทยมีผู้ถือครองกรมธรรม์ประมาณ ร้อยละ 36 ของประชากรทั้งหมด ปัจจุบันมีบริษัทประกันชีวิตในประเทศไทยทั้งสิ้น 24 บริษัท (สมาคมประกันชีวิตไทย, 2558: 11) จากการเพิ่มจำนวนของบริษัทประกันชีวิต บริษัทแต่ละแห่ง ทั้งยังต้องแข่งขันกับธนาคารพาณิชย์ ที่เข้ามาแย่งส่วนแบ่งทางการตลาดในธุรกิจ ทำให้ธุรกิจประกันชีวิตเกิดปัญหาต่างๆ ตามมา ได้แก่ การไม่จ่ายค่าสินไหม การจ่ายเงินผลตอบแทนไม่ครบตามโฆษณา การเปลี่ยนเงื่อนไขสัญญาในกรมธรรม์ตามสัญญาประกันชีวิตโดยไม่บอกกล่าว การปฏิเสธการต่อสัญญาประกัน การขายประกันฟุ้งของธนาคารพาณิชย์ (การทำบัตรเอทีเอ็ม บัตรเดบิตแบบแถมประกันฟุ้ง การกู้สินเชื่อแบบมีประกัน การซื้อประกันกับธนาคาร) การโฆษณาเกินจริง พฤติกรรมของตัวแทนขายประกัน การบริการหลังการขาย การปฏิเสธการจ่ายค่าสินไหม (Esanbiz Community News, 27 ธันวาคม 2564) จากรายงานการประชุมของเครือข่ายผู้บริโภคจัดเวทีความร่วมมือในการดูแลผู้บริโภคพบว่า สถานการณ์ปัญหาประกัน มกราคม 2557 - สิงหาคม 2559 รวม 324 กรณี แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ปัญหา คือ

1. กลุ่มประกันชีวิต อุบัติเหตุ ประกันสุขภาพ 233 กรณี พบว่า อันดับ 1 เป็นปัญหาการขายประกันทางโทรศัพท์ 130 กรณี รองลงมา คือ บริษัทประกันบอกล้างสัญญาไม่จ่ายสินไหม อันดับ 3 การจ่ายเงินผลตอบแทนไม่ครบตามสัญญากรมธรรม์

2. กลุ่มประกันภัยรถยนต์ 84 กรณี พบว่าอันดับแรกคือผู้บริโภคไม่รู้สิทธิของตัวเองอันดับ 2 การประวิงเวลาจ่ายค่าสินไหม 3 กรณี ไม่จ่ายค่าสินไหมตามกรมธรรม์

3. กลุ่มปัญหาประกันวินาศภัย 4 กรณี พบว่า ปัญหาอันดับแรกคือปัญหาประกันปฏิเสธการจ่ายค่าสินไหม อันดับ 2 ธนาคารบังคับให้ชำระเงินเบี้ยประกันอัคคีภัยเพิ่ม อันดับ 3 บริษัทประกันไม่ส่งมอบกรมธรรม์

4. กลุ่มประกันอัคคีภัย 2 กรณี (ศูนย์ข่าวผู้บริโภค, 27 ธันวาคม 2564)

คณะกรรมการองค์การอิสระเพื่อการคุ้มครองผู้บริโภคภาคประชาชน จัดเวทีสาธารณะ “ความร่วมมือในการดูแลผู้บริโภค กรณีปัญหาผู้บริโภคกับการทำธุรกิจประกันภัย” เพื่อสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานรัฐ สถาบันการเงิน ในการพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการให้บริการธุรกิจประกัน

พบว่า ปัญหาด้านประกันชีวิต อุบัติเหตุ ประกันสุขภาพ มีปัญหาคือ มีการขายประกันทางโทรศัพท์ บริษัทประกันบอกล้างสัญญา ด้านประกันวินาศภัย พบปัญหาบริษัทประกันปฏิเสธการจ่ายค่าสินไหม บริษัทประกันไม่ส่งมอบกรมธรรม์ และด้านประกันภัยรถยนต์ พบปัญหาประวิงเวลาการจ่ายค่าสินไหม ไม่จ่ายค่าสินไหมตามกรมธรรม์ การสอบถามข้อมูลประกัน (คณะกรรมการองค์การอิสระเพื่อการคุ้มครองผู้บริโภคภาคประชาชน, 27 ธันวาคม 2564)

จากปัญหาดังกล่าว เห็นได้ว่าเป็นปัญหาทางคุณธรรมจริยธรรมของผู้ประกอบการประกันชีวิต คุณธรรมจริยธรรมมีความจำเป็นต่อการดำเนินธุรกิจประกันชีวิต เป็นการแสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อลูกค้า ช่วยสร้างบรรทัดฐานให้กับธุรกิจการประกันชีวิตให้มีความสมดุลระหว่างรายได้กับความรับผิดชอบต่อสังคม และต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อลูกค้า หรือผลประโยชน์ส่วนร่วมมากกว่าส่วนตน ดังนั้นเมื่อผู้ประกอบการกิจการประกันชีวิตนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้กับการประกอบกิจการประกันชีวิต เพื่อเป็นแนวทางพัฒนาส่งเสริมธุรกิจประกันชีวิตให้ได้รับการยอมรับเรื่องคุณธรรมจริยธรรมเป็นธุรกิจที่ได้รับการยอมรับจากสังคม ไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ของบริษัทฝ่ายเดียว เป็นมาตรการคอยกำกับกำกับการดำเนินธุรกิจ สร้างความมั่นใจให้กับลูกค้า และสร้างความมั่นใจในอาชีพให้เป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง การนำพุทธจริยธรรม เช่น หลักสุจริต 3 (ที.ม. (ไทย) 10/299/348) หลักขรวาจาธรรม 4 (ส.ส. (ไทย) 15/845/316) หลักเบญจธรรม (ที.ป. (ไทย) 11/286/247) มาใช้ในการประกอบธุรกิจประกันชีวิตก็จะทำให้การแสวงหากำไรจากการประกอบกิจการสามารถเป็นสิ่งที่ยอมรับได้จากสังคมและกลุ่มทางสังคมอื่นๆ เพราะประเมินแล้วว่าเป็นการแสวงหากำไรที่สมเหตุสมผล ไม่เกินพอดี หรือสร้างปัญหาให้แก่สภาพแวดล้อมและชุมชนในระยะยาว

ด้วยเหตุที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะนำหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้กับการประกอบธุรกิจประกันชีวิตและธุรกิจอื่น เป็นการสร้างความมั่นคงให้กับอาชีพ ความมั่นใจให้กับลูกค้า และความเป็นมาตรฐานสากลของธุรกิจ ที่สำคัญสามารถนำเอาหลักพุทธธรรมมาปฏิบัติสำหรับผู้ประกอบธุรกิจประกันชีวิตได้อย่างสอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพสังคมไทยในปัจจุบันเพื่อให้การประกอบธุรกิจประกันชีวิตให้เป็นที่ยอมรับในสังคมปัจจุบัน การพัฒนาส่งเสริมธุรกิจประกันชีวิตให้ได้รับการยอมรับในเรื่องจริยธรรมจึงมีความสำคัญยิ่งเป็นหลักในการดำเนินชีวิต ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่เกี่ยวข้องในการประกอบธุรกิจประกันชีวิตได้อย่างถูกต้องต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการประกันชีวิตในบริบทสังคมไทยทั่วไป
2. เพื่อศึกษาชีวิตและการประกันชีวิตในมุมมองของพุทธปรัชญาเถรวาท

3. เพื่อวิเคราะห์การประกันชีวิตที่พึงประสงค์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการทำวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์การประกันชีวิตที่พึงประสงค์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพผู้วิจัยเน้นการวิจัยทางเอกสารได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัยไว้ดังนี้

1. รูปแบบการทำวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้รูปแบบงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการค้นคว้าแบบวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research)

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 5 ขั้นตอน ได้แก่

- 1) รวบรวมประเด็นหลักในการทำวิจัย
- 2) สืบค้นเอกสาร นิตยสาร วารสาร เว็บไซต์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 3) ทำการศึกษาค้นคว้าเอกสาร นิตยสาร วารสาร เว็บไซต์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 4) ทำการแยกแยะประเด็นหลักและประเด็นรอง
- 5) จัดบันทึกข้อมูลตามประเด็นหลักในการทำวิจัยด้วยสมุด ปากกา และกระดาษที่จัดเตรียมไว้

- 6) รวบรวมประเด็นหลักและประเด็นรอง

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ข้อมูลจากการรวบรวมข้อมูลทั้งปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิ นำมาวิเคราะห์ (Analysis) ซึ่งประกอบด้วย

- 1) การตีความ (Interpretation)
- 2) การใช้เหตุผล (Reasoning)
- 3) การให้เหตุผล (Arguing)

4. การนำเสนอข้อมูล

ในการสรุปกระบวนการวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ผ่านการ วิเคราะห์ นำมาเขียนเป็นงานวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ ดังต่อไปนี้

- 1) บทสรุปที่เป็นวิเคราะห์ในลักษณะรวบยอด หรือเป็นประเด็นสำคัญ
- 2) อภิปรายความเห็นของผู้วิจัย
- 3) ข้อเสนอแนะ ซึ่งแบ่งออกเป็นข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาในเรื่องของวิจัย และ

ข้อเสนอแนะของผู้ที่สนใจในการศึกษาวิจัยต่อไป

ด้วย ฉะนั้น การเลือกทำประกันชีวิตควรจะเลือกรูปแบบชนิด และประเภทของการประกันให้เหมาะสมกับตัวผู้ที่จะทำประกันชีวิต

1.2 ชีวิตและการประกันชีวิตในมุมมองของพุทธปรัชญาเถรวาท ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อนี้พบว่า “ชีวิต” ตามหลักคำสอนของพุทธปรัชญานั้นเป็นชีวิตที่มุ่งเน้นถึงการพิจารณาถึงความเป็นจริงของชีวิตตนเองมากกว่าการสนใจในชีวิตของคนอื่น เพราะการพิจารณาความเป็นจริงในชีวิตของตนนั้นจะทำให้ทราบถึงหลักความเป็นจริงของชีวิตมนุษย์ว่ามีส่วนประกอบหลัก อยู่ 2 ประการ กล่าวคือ ร่างกายและจิตใจเมื่อพิจารณาแล้วจะทำให้เห็นได้ว่าร่างกายกับจิตใจมีความแตกต่างกันมาก แต่ทั้ง 2 ประการนี้จะต้องร่วมกันจึงจะทำให้เป็นมนุษย์ได้ ร่างกายมนุษย์นั้นประกอบด้วยธาตุหลักๆ คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม และธาตุไฟ ธาตุเหล่านี้เป็นองค์ประกอบในส่วนที่เป็นโครงสร้างหลักของร่างกายมนุษย์ และเป็นโครงสร้างที่สามารถจับต้องได้หรือจะเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า มหาภูตรูป ส่วนจิตหรือจิตใจนั้นเป็นองค์ประกอบของร่างกายให้ความรู้สึกนึกคิด คือการรับรู้ในสิ่งต่างๆ เหล่านี้ เป็นประสาทสัมผัสทั้ง 5 มีตา หู จมูก ลิ้น กาย ในส่วนประสาททั้ง 5 ประการนี้เป็นสื่อที่นำการรับรู้ไปสู่จิตใจดังกล่าวซึ่งในส่วนนี้เรียกว่า อูปาทายรูป หรือรูปที่อาศัยมหาภูตรูปอยู่ จึงทำให้เป็นชีวิตตามหลักพุทธปรัชได้ ชีวิตมนุษย์นั้นสั้นมาก เมื่อมีชีวิตน้อย ก็ควรใช้ช่วงที่มีอยู่นั้นฝึกอบรมศึกษาศิลปวิทยาแสวงหาความรู้ที่จะเป็นประโยชน์อย่างแท้จริงแก่ชีวิต เมื่อเห็นคุณค่าของชีวิตแล้ว การทำประกันชีวิตจึงมีความสำคัญ ซึ่งการประกันชีวิตนั้นนอกจากจะมีหลักจรรยาบรรณของวิชาชีพแล้ว สิ่งหนึ่งที่เป็นเหตุสำคัญให้ธุรกิจประกันชีวิตได้รับความเชื่อถือจากประชาชน และสังคม คือ การมีหลักธรรมในการประกอบวิชาชีพ โดยเฉพาะหลักพุทธธรรมนั้นสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับธุรกิจประกันชีวิตได้เช่นเดียวกัน สามารถสรุปหลักพุทธจริยธรรมได้ดังนี้

1. ธุรกิจประกันชีวิต การสร้างหลักประกันให้แก่สังคม และเพื่อให้ธุรกิจประกันชีวิตมีการพัฒนาให้เจริญก้าวหน้า ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะต้องช่วยกันสร้างความเชื่อถือและศรัทธาให้เกิดขึ้น โดยใช้หลักปาปณิกธรรม 3 คือ 1) จักขุมา การมีวิสัยทัศน์ทางธุรกิจประกันชีวิตที่สอดคล้องกับสภาพสังคม ในปัจจุบันและแนวโน้มของธุรกิจประกันชีวิตในอนาคต 2) วิธูโร การสร้างศรัทธาต่อธุรกิจประกันชีวิต และ 3) นิสสยสัมปันโน การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้เอาประกันชีวิต นอกจากนั้นแล้ว ธุรกิจประกันชีวิตก็ต้องประกอบด้วยหลักเบญจศีลเบญจธรรม คือ ข้อ 2 เว้นจากอทินนาทาน โดยการประกอบสัมมาอาชีวะที่ถูกต้อง ไม่ยุ่งเกี่ยวข้องกับธุรกิจที่ผิดกฎหมาย การฟอกเงิน หรือการคอร์รัปชันและข้อ 4 เว้นจากมุสาวาท โดยการประกอบธุรกิจด้วยความซื่อสัตย์สุจริต

2. ตัวแทนประกันชีวิต ในฐานะเป็นคนสำคัญในการสร้างภาพพจน์ที่ดีในธุรกิจประกันชีวิต ดังนั้น จึงควรพัฒนาตนเองให้เป็นผู้ที่มีจริยธรรมที่ดี โดยมีหลักพุทธจริยธรรมสำคัญๆ ดังนี้

การมีหลักธรรมหรือจริยธรรมตอตนเอง มีจรรยาบรรณในวิชาชีพ และมีความเป็นธรรม ตอทุกฝายรวมไปถึงการสร้งบุคลิกภาพที่ดีสามารถสร้งความพึงพอใจใแกฝูเอาประกน ไดแก 1) ดันทาน การแบงปันดานข้อมูลเกยวกับกรรมธรรมซึ่งกันและกัน โดยการอธิบายผลประโยชน์ใฝูประกนตนใให้เขาใจใต้งาย 2) ปยวจา การรูกักพูดกันอยางเป็นมิตร การใ้ภาษาในการสื่อสารที่ เขาใจงาย ใ้คำแนะนำที่มีประโยชน์กับฝูประกนตน 3) อตถจริยา สร้งภาพลักษณที่ดีของตัวแทน ประกน ดวยการสร้งความสัมพันธ์ที่ดี มีความจริงใจ การไม้ทำลายผลประโยชน์ของฝูประกนตน 4) สมานัตตตา ปฏิบัติตอฝูประกนตน และเพื่อนร่วมงานดวยความสม่าเสมอดวยการปลุกฝงคุณธรรม จริยธรรมใ้แกตัวแทนประกนชีวิตใ้ดำเนินการดูแลฝูประกนตนการใ้ความเคารพซึ่งกันและกัน และการดูแลเอาใจใ้ฝูเอาประกนหลังการขาย มีความรับผิดชอบ คอยใ้คำปรึกษาฝูเอาประกนได้ ตลอดเวลา ใ้ความเชื่อใจว่าฝูเอาประกนชีวิตจะรับการบริการที่ดีจากฝูขายประกนชีวิต

การมีหลักธรรมหรือจริยธรรมตอบริษัทประกนชีวิต โดยใ้หลักสุจริต 3 คือ 1) มโนสุจริต มีความซื่อสัตย์ตอบริษัท 2) วจิสสุจริต เปดเผยข้อความจริงของฝูเอาประกนชีวิตตอบริษัทเพื่อ ประกอบการพิจารณาประกน คือ การพูดคำจริงไม้โกหกหลอกลวง และ 3) กายสุจริต ไม้ยกยก ผลประโยชน์ของบริษัท ซึ่งถือเป็นการลักทรัพย์

การมีหลักธรรมหรือจริยธรรมตอเพื่อนร่วมาชีพ โดยใ้หลักสุจริต 3 คือ 1) มโนสุจริต มีความซื่อสัตย์ตอเพื่อนร่วมาชีพ 2) วจิสสุจริต การพูดคำจริงไม้โกหกหลอกลวง และ 3) กายสุจริต ประพฤติตนอยูกในหลักเบญจศีลเบญจธรรม อารงไว้ซึ่งศักดิ์ศรีและคุณธรรมแห่งอาชีวะปฏิญาณ

การมีหลักธรรมหรือจริยธรรมตอฝูเอาประกนชีวิต โดยใ้หลักฆราวาสธรรม 4 คือ 1) สัจจะ มีความซื่อสัตย์ตอฝูเอาประกนชีวิต 2) ทมะ การฝึกฝนตนเองเพื่อใ้สามารถเผชิญสถานการณ์ ต่างๆ ในขณะใ้ให้บริการกับฝูเอาประกนชีวิต 3) ขันติ มีความอดทนอดกลันในการใ้บริการและ รักษาประโยชน์ตอฝูเอาประกนชีวิตดวยความเอาใจใ้ และ 4) จาคะ การเสียสละตนเองในการใ้จะ สงเคราะห์ช่วยเหลือฝูเอาประกนชีวิตดวยความเต็มใจ

1.3 วิเคราะห์การประกนชีวิตที่พึงประสงค์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท ผลการวิจัย ตามวัตถุประสงค์ข้อนี้พบว่า การประกนชีวิตที่พึงประสงค์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น บริษัท ฝูประกอบการประกนชีวิตต้องมีหลักสุจริตธรรมเป็นพื้นฐานในการประพฤติชอบตามคลองธรรม ประพฤติด้วยตั้งใจดี ประพฤติซื่อตรง ซึ่งจะต้องพัฒนาขึ้นโดยอาศัยกฎเกณฑ์ความประพฤติที่มนุษย์ ควรประพฤติใ้ได้ ซึ่งหากมนุษย์มีหลักธรรม ก็จะต้องส่งผลตอบริษัทฝูประกอบการประกนชีวิต สังคม และประเทศชาติใ้มีความเจริญรุ่งเรืองอยางแน่นอน ฉะนั้น บริษัทฝูประกอบการประกนชีวิตต้องยึด หลักสุจริตธรรม 3 คือ 1) กายสุจริต ไม้ยกยกผลประโยชน์ของบริษัท ซึ่งถือเป็นการลักทรัพย์ 2) วจิสสุจริต เปดเผยข้อความจริงของฝูเอาประกนชีวิตตอบริษัทเพื่อประกอบการพิจารณาประกน

คือ การพูดคำจริงไม่โกหกหลอกลวง และ 3) มโนสุจริต มีความซื่อสัตย์ต่อบริษัท เพื่อนำธุรกิจประกันชีวิตให้ได้รับความน่าเชื่อถือ เกิดความพึงประสงค์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

ตัวแทนประกันชีวิตต้องมีความซื่อสัตย์สุจริต ความจริงใจ และความตรงไปตรงมา พร้อมด้วย ความประพฤติตรง ตลอดจนการงดเว้นการโกหก การคดโกง หรือการลักขโมย เป็นต้น ยิ่งไปกว่านั้นความซื่อสัตย์ยังหมายถึงความน่าไว้วางใจ ความภักดี ความเป็นธรรมและความบริสุทธิ์ใจอีกด้วย ซึ่งหลักความซื่อสัตย์สุจริตนี้ ถือว่าเป็นหลักธรรมที่สร้างความเชื่อใจ เชื่อถือ ระหว่างตัวแทนประกันชีวิตกับลูกค้าได้เป็นอย่างดี อันเป็นการนำพาบริษัทประกันชีวิตให้เจริญก้าวหน้าและมั่นคงต่อไป

ผู้เอาประกันชีวิตหรือลูกค้า ต้องมีสัจจะ ความซื่อสัตย์ต่อบริษัทประกันชีวิต และตัวแทนประกันชีวิต เนื่องจากสัจจะ หรือ ความสัตย์ ความซื่อนี้ ถ้าขยายความตามศัพท์แยกได้ 3 ลักษณะคือ มีความจริง ความตรง และความแท้จริง คือ ตรง ไม่เล่น คือ ความประพฤติทางกาย วาจา ตรงไม่บิดพลิ้ว ไม่บ่ายเบี่ยง แท้ คือ ไม่เหลวไหล ตรงข้ามกับคำว่า อสัจจะ ซึ่งแปลว่า ไม่จริง บิดพลิ้ว แต่如果在ทางปฏิบัติสัจจะ คือ ความรับผิดชอบ หมายความว่า ถ้าจะทำอะไรแล้ว ต้องตั้งใจทำจริง ทำอย่างสุดความสามารถให้เป็นผลสำเร็จ การที่ใครจะสามารถสร้างตัวขึ้นมาได้นั้น ต้องมีสัจจะเป็นพื้นฐาน เพราะคนที่มีสัจจะเป็นพื้นฐานจะมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ทำทุกอย่าง ไม่ปล่อยผ่านกับสิ่งที่ได้รับมา จะทำทุกสิ่ง ที่มาถึงมืออย่างสุดกำลัง และเต็มความสามารถ มีความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ เป็นต้น หรือจะเป็นสัจจะแบบสมมติและปรมาตม์ ล้วนเป็นสภาวะหรือธรรมชาติที่ทรงตัว เป็นของแท้ เทียงตรง ไม่เป็นอย่างอื่นทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ ผู้เอาประกันชีวิตหรือลูกค้า ต้องมีสัจจะ ความซื่อสัตย์ต่อบริษัทประกันชีวิต และตัวแทนประกันชีวิต เพราะสัจจะนั่นถือว่าเป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญ เนื่องจากสัจจะนี้ทำให้เกิดความไว้วางใจหรือเชื่อใจได้เป็นอย่างดี เมื่อมีสัจจะเป็นพื้นฐานแล้ว ย่อมจะได้รับผลประโยชน์ตามที่ตกลงกันไว้กับตัวแทนหรือผู้ขายประกันได้อย่างพึงพอใจอย่างแน่นอน ดังนั้น บริษัทผู้ประกอบการประกันชีวิต ตัวแทนประกันชีวิตหรือผู้ขายประกันชีวิต และผู้เอาประกันชีวิตหรือลูกค้าต้องนำหลักความซื่อสัตย์สุจริตดังกล่าวมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อกันอย่างจริงจัง เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ และความไว้วางใจต่อกัน อันจะนำไปสู่การประกันชีวิตที่พึงประสงค์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทอย่างแท้จริง

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์การประกันชีวิตตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท” มีประเด็นที่ผู้วิจัยจะอภิปรายผลได้ดังต่อไปนี้

การประกันชีวิตในบริบทสังคมไทยทั่วไป คือ สัญญาซึ่งผู้รับประกันภัยตกลงว่าจะจ่ายเงิน หรือใช้เงินจำนวนหนึ่งให้เมื่อผู้เอาประกันภัยยังคงมีชีวิตอยู่จนถึงเวลาที่กำหนดไว้ในสัญญา หรือถึงแก่

มรณะภายในระยะเวลาของสัญญา โดยบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการประกันชีวิตมีอยู่ด้วยกัน 3 ฝ่าย คือ ผู้รับประกันภัย ผู้เอาประกันภัย และผู้รับประกันภัย เมื่อสัญญาประกันชีวิตเกิดขึ้นแล้ว คู่สัญญาย่อมมีสิทธิและหน้าที่ตามสัญญาซึ่งกันและกันสอดคล้องกับงานวิจัยของณัฐภูมิสร ศรีเพชร พบว่า การประกันชีวิตเป็นธุรกิจด้านบริการประเภทหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ เนื่องจากเป็นสถาบันการเงินที่เป็นแหล่งระดมเงินออมของประชาชน รวมทั้งยังเป็นเงินออมของบุคคลและครอบครัว ดังนั้น ผู้ที่ทำธุรกิจประกันชีวิตต้องจรรโลงศรัทธาต่ออาชีพ ต้องทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้ร่วมอาชีพและสร้างให้เกิดการยอมรับบทบาทของตนให้เกิดขึ้นในสังคมที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ แนวทางการสร้างความไว้วางใจของลูกค้าในธุรกิจประกันชีวิตต้องเน้นในด้านความโปร่งใสชัดเจน ปฏิบัติตามสัญญา การจ่ายสินไหมทดแทนตามเงื่อนไข พัฒนาตัวแทนให้สร้างความสัมพันธ์ที่ดี และมีความซื่อสัตย์ต่อลูกค้า การใช้กลยุทธ์สร้างความพึงพอใจให้เกิดบ่อยๆ เพื่อให้เกิดความไว้วางใจ และต้องมีความรับผิดชอบต่อลูกค้าและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายอย่างเป็นธรรม (ณัฐภูมิสร ศรีเพชร, 2558: 86)

ชีวิตและการประกันชีวิตในมุมมองของพุทธปรัชญาเถรวาท “ชีวิต” ตามหลักคำสอนของพุทธปรัชญา หมายถึง การดำรงอยู่ของสัตว์โลก ไม่ว่าจะบัญญัติเรียกว่า มนุษย์ หรืออะไรก็ตาม และการดำรงอยู่นั้น จะต้องประกอบด้วย รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ หลักประกันในพระพุทธศาสนาที่กล่าวถึง คือ ศีล สมาธิ เพราะศีลเป็นหลักเบื้องต้นของพระพุทธศาสนา เป็นแม่บทเป็นพื้นฐานแห่งความดีทั้งหลาย สอดคล้องกับกรณัฐสุมิน เตชะเบญจรัตน์ พบว่า หลักพุทธธรรมนั้นสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับธุรกิจประกันชีวิตได้เช่นเดียวกัน ได้แก่ หลักปาปณิกธรรม 3 นอกจากนั้นแล้ว ธุรกิจประกันชีวิตก็ต้องประกอบด้วยหลักเบญจศีลเบญจธรรม คือ ข้อ 2 เว้นจากอทินนาทาน และข้อ 4 เว้นจากมุสาวาท (กรณัฐสุมิน เตชะเบญจรัตน์, 2561: บทคัดย่อ)

การประกันชีวิตที่พึงประสงค์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท คือ การประกอบธุรกิจประกันชีวิตที่ขาดจากหลักพุทธจริยธรรมนั้น จะอยู่ไม่ได้ในระยะยาว นักธุรกิจมีการประยุกต์ใช้พุทธจริยธรรมในการประกอบธุรกิจการประกันชีวิต โดยเฉพาะในการดำเนินธุรกิจนั้น นักธุรกิจมีความเชื่อในทางพระพุทธศาสนา และมีบทบาทในการเลือกดำเนินธุรกิจที่ไม่ขัดต่อหลักศีลธรรม เพราะมีความรู้เกี่ยวกับ บาป บุญ คุณ โทษ ซึ่งมีผลจากความรู้อะไรกรรมจึงส่งผลออกมาสู่พฤติกรรมกรดำเนินธุรกิจอย่างมีจริยธรรม ได้แก่ หลักปาปณิกธรรม 3 หลักเบญจศีล เบญจธรรม เว้นจากมุสาวาท โดยใช้หลักสุจริต 3 จริยธรรมต่อผู้เอาประกันชีวิต โดยใช้หลักขรราวาสธรรม 4 หลักสัจจะและกายสุจริตสอดคล้องกับชานินิย ยศพันธ์ พบว่า การให้ความสำคัญที่ตัวแทนประกันชีวิตและนายหน้าประกันชีวิตเป็นสิ่งจำเป็นในระดับต้นๆ หากไม่มีคุณธรรมจริยธรรม โดยเฉพาะศีลข้อที่ 2 และ 3 ที่จะไม่ฉ้อฉลเงินของบริษัท และไม่พูดเท็จ โกหก หลอกลวงลูกค้า ด้วยเหตุนี้จึงมีความจำเป็นพื้นฐานที่ต้องให้การอบรมบ่มเพาะ ให้พวกเขาเหล่านั้นยึดมั่นในความซื่อสัตย์ ความจริงใจ (ชานินิย ยศพันธ์, 2559: 1-15)

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่องการวิเคราะห์การประกันชีวิตที่พึงประสงค์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นผู้วิจัยยังมีข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย 2 ประการ คือ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป สำหรับข้อเสนอแนะทั่วไปที่เกิดจากการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้

1) บริษัทผู้ประกอบการประกันชีวิต ตัวแทนประกันชีวิตหรือผู้ขายประกันชีวิต และผู้เอาประกันชีวิตหรือลูกค้าต้องนำหลักความซื่อสัตย์สุจริตดังกล่าวมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อกันอย่างจริงจัง เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ และความไว้วางใจต่อกัน อันจะนำไปสู่การประกันชีวิตที่พึงประสงค์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทอย่างแท้จริง

2) ความซื่อสัตย์สุจริตเป็นสิ่งที่จำเป็นและสำคัญ เป็นพื้นฐานของคุณธรรมเนื่องจากความซื่อสัตย์ ความซื่อ ถ้าขยายความตามศัพท์แยกได้ 3 ลักษณะคือ มีความจริง ความตรง และความแท้จริง คือ ตรง ไม่เล่น คือ ความประพฤติทางกาย วาจา ตรง ไม่บิดพลิ้ว ไม่บ่ายเบี่ยง แท้ คือ ไม่เหลวไหล ตรงข้ามกับคำว่า อสังจะ ซึ่งแปลว่า ไม่จริง บิดพลิ้ว แต่ถ้าในทางปฏิบัติสังจะ คือ ความรับผิดชอบหมายความว่า ถ้าจะทำอะไรแล้ว ต้องตั้งใจทำจริง ทำอย่างสุดความสามารถให้เป็นผลสำเร็จ การที่ใครจะสามารถสร้างตัวขึ้นมาได้นั้น ต้องมีสังจะเป็นพื้นฐาน เพราะคนที่มีสังจะเป็นพื้นฐานจะมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ทำทุกอย่าง ไม่ปล่อยผ่านกับสิ่งที่ได้รับมา จะทำทุกสิ่ง ที่มาถึงมืออย่างสุดกำลัง และเต็มความสามารถ

3) ความซื่อสัตย์สุจริตจึงเป็นหลักธรรมที่ทุกคนต้องให้ความสำคัญในอันดับต้นๆ เพื่อนำพัฒนาจิตใจ เพื่อยกระดับจิตใจของคนในสังคมให้ดีขึ้น เนื่องจากสังคมในปัจจุบันเป็นสังคมที่มีความเจริญในด้านเทคโนโลยีที่ทันสมัย สังคมเปลี่ยนแปลง ประชาชนให้ความสำคัญกับวัตถุสิ่งของที่ช่วยอำนวยความสะดวกให้กับตนเองเป็นหลัก ดิ้นรนเพื่อให้ได้มาในสิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านั้น โดยไม่สนใจว่าจะได้มาโดยวิธีใด ผิดศีลธรรมหรือไม่ ขอเพียงให้ได้มา สังคมปัจจุบันจึงวุ่นวาย มีการคดโกง ปล้นจี้ ฆ่าฟันกัน เพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ต้องการ ที่กล่าวมานี้เพื่อให้เห็นถึงสภาพของสังคมในปัจจุบัน จึงเป็นเรื่องที่สำคัญมากที่จะนำหลักความซื่อสัตย์สุจริตมาเป็นแนวทางให้การดำเนินชีวิตเพื่อให้เกิดความสงบสุขในสังคมต่อไป

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป ผู้วิจัย

มีความเห็นว่า หลักคำสอนของพระพุทธศาสนามีประเด็นต่างๆ ที่น่าสนใจมากมาย ที่จะนำมาใช้แก้ปัญหาความวุ่นวายในสังคมปัจจุบันนี้ ดังนี้

1) ศึกษาปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่มีผลต่อการซื้อประกันชีวิต การศึกษานี้เป็นการศึกษาเฉพาะอิทธิพลของปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อการซื้อประกันชีวิตเท่านั้น

2) ศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมกรรมการเลือกซื้อประกันชีวิตของผู้บริโภคของแต่ละบริษัทประกันชีวิตเพื่อให้ทราบถึงพฤติกรรมของผู้บริโภคที่แท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- กรณัฐสุมิน เตชะเบญจรัตน์. (2561). พุทธจริยธรรมในการประกอบการธุรกิจประกันชีวิต. **คุษฎีนิพนธ์พุทธศตรคุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- คณะกรรมการองค์การอิสระเพื่อการคุ้มครองผู้บริโภคภาคประชาชน. (2564). **ปัญหาผู้บริโภคกับการทำธุรกิจประกัน**. ออนไลน์,[แหล่งที่มา]: <https://www.esanbiz.com/3290>[27 ธันวาคม 2564]
- จตุพร ร่วมใจ. (2544). ศักยภาพและการประยุกต์หลักพุทธธรรมของนักธุรกิจ: ศึกษากรณีนักธุรกิจไทยพุทธในกรุงเทพมหานคร. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ชานิณี ยศพันธ์. (2559). ความซื่อสัตย์ของตัวแทนประกันชีวิตและนายหน้าประกันชีวิตที่มีต่อบริษัทประกันชีวิต. **วารสารสถาบันวิจัยพิมลธรรม**. 3(1), 1-15.
- ณัฐภูอิสร ศรีเพชร. (2558). แนวทางการสร้างความไว้วางใจของลูกค้าในธุรกิจประกันชีวิตในประเทศไทย. **วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี**. 3(2), 86.
- ธีรยุทธ ปักษา. (2561). ข้อยกเว้นความรับผิดชอบของผู้รับประกันภัยในสัญญาประกันชีวิต. **วารสารปริชาต มหาวิทยาลัยทักษิณ**. 31(1), 120-121.
- มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2525). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย พิมพ์เนื่องในวโรกาสครบ 200 ปี แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พุทธศักราช 2525**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ศูนย์ข่าวผู้บริโภค. (2564). **บริษัทประกันไม่รับผิดชอบผู้บริโภคดีพอ เครือข่ายผู้บริโภค ไม่หนุนกระทรวงการคลังทำประกันคนจน 99 บาท, สืบค้น 27 ธันวาคม 2564**, จาก <http://www.consumert>
- สมาคมประกันชีวิตไทย. (2558). **รายงานสถิติธุรกิจประกันชีวิต ประจำปี 2553-2557**. กรุงเทพมหานคร: สมาคมประกันชีวิตไทย.
- สำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย. (2551). **คู่มือปฏิบัติงานสำหรับนายหน้าประกันชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย.
- Esanbiz Community News. (2564). **ปัญหาผู้บริโภคกับการทำธุรกิจประกัน**, สืบค้น 27 ธันวาคม 2564, จาก <https://www.esanbiz.com/3290>

